

Розділ 4. ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГА У СУЧАСНІЙ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ ПРАКТИЦІ

УДК 37.01/.09+373.51

© 2016

Гавриш І.І.

СУТНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СИСТЕМІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРУПИ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ

У статті розкрито та проаналізовано сутність принципів організації самостійного виконання домашніх завдань з учнями молодшого шкільного віку під час позаурочних занять групи продовженого дня. Обґрунтовано необхідність та доцільність їх впровадження у практичну педагогічну діяльність. Визначено вплив принципів організації виконання домашніх завдань на формування навичок самостійної діяльності під час самопідготовки.

Ключові слова: принципи, організація самопідготовки, принципи самопідготовки, реалізація принципів самопідготовки, домашня робота молодших школярів.

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах євроінтеграційних та модернізаційних процесів проблема організації та реорганізації різних структурних елементів навчання молодших школярів потребує особливої уваги науковців та практиків. Оскільки навчання та виховання молодого покоління, формування всебічно розвинутої особистості здатної до самостійної діяльності є актуальним у наш час. Зокрема, й удосконалення етапу самопідготовки до виконання домашніх завдань, на нашу думку, необхідно почати зі з'ясування сутності психолого-педагогічних концептуальних основ організації самопідготовки, методів активного впливу на особистість учня з метою позитивної мотивації до самостійної навчальної діяльності та розвитку його пізнавальних здібностей [1]. Удосконаленню організаційно-методичного інструментарію навчально-виховного процесу у групі продовженого дня, зростанню ролі педагогічних досліджень сприяє систематична та цілісна реалізація концептуальних положень виконання домашніх завдань молодшими школярами, тобто здійснення самопідготовки, що і буде нами розкрито.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Психолого-педагогічні основи організації самопідготовки молодших школярів було закладено дослідженнями таких вчених як: Л. Виготський, Д. Гілфорд, В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, К. Леві, О. Леонтєв, О. Матюкін, Н. Менчинська, С. Рубінштейн, Ю. Самарін, І. Сікорський та інші їх поглибили й розширили.

Формулювання цілей статті... Висвітлити основні аспекти та сутнісні характеристики принципів здійснення самопідготовки з учнями молодшого шкільного віку у системі функціонування групи продовженого дня.

Виклад основного матеріалу дослідження... Сьогодення потребує від вихователів високого професіоналізму, володіння сучасними технологіями, бажання та вміння постійно вчитися й самовдосконалюватися [3, с. 423]. Тому закономірним є дотримання ними низки принципів організації самопідготовки з молодшими школярами, що дозволить йому вільно оперувати практичними педагогічними вміннями аналізувати й оцінювати ефективність використання принципів у практичній діяльності.

Для більш ґрунтовного розуміння принципів самостійної роботи вважаємо за необхідне спочатку визначити сутність цього педагогічного явища. Так, у загальнопедагогічному розумінні принципи – це керівні ідеї, нормативні вимоги до організації та проведення дидактичного процесу [2, с. 156].

Виходячи з зазначеного, під принципами здійснення самопідготовки ми розуміємо концептуальні положення, на основі яких здійснюється процес організації та виконання домашніх завдань в умовах навчального закладу та, які відображають загальні вимоги до змісту й організації навчального процесу у системі групі продовженого дня, вибору та реалізації методів і засобів навчання, форм організації навчально-пошукової діяльності учнів під час виконання домашніх завдань. Серед принципів, що регламентують перебіг самопідготовки молодших школярів відзначимо наступні:

– діяльнісний принцип самопідготовки – під час організації виконання домашніх завдань вихователь має пам'ятати про превалювання пізнавальної активності над пасивним автоматизованим виконанням навчальних операцій, тобто процес самопідготовки будується на основі моделювання реальних дій, які будуть необхідні вихованцю у повсякденному житті; а організація діяльності молодших школярів має орієнтуватися на рефлексію ними власного досвіду і результатів своєї самостійної навчальної діяльності;

– принцип системності та послідовності у організації самопідготовки передбачає, що система організації виконання домашньої роботи має відповідати таким вимогам: поступове ускладнення роботи, логічний зв'язок між усіма елементами самопідготовки, причинно-наслідкові зв'язки у виконанні домашніх завдань, відносна

логічна завершеність кожного елемента заняття та його поетапність, формування навичок продуктивної самостійної діяльності та ін.;

– принцип формування дружнього навчального середовища – оптимізація виконання домашніх завдань в умовах групи продовженого дня потребує формування потреби самостійної діяльності та впевненості у власних силах, щоб у вихованців зникали психологічні бар'єри у взаємодії з вихователем та однолітками, що в підсумку сприятиме «розкріпаченню» учня;

– принцип посиленості режиму та перебігу процесу самостійного виконання домашніх завдань – необхідність подання на кожному етапі організації виконання домашніх завдань консультацій, посиленої індивідуальної допомоги, які б відповідали рівню знань і вмінь учнів та урахували їхній рівень розвитку навичок самостійної роботи й оптимізували цей процес;

– принцип відкритості комунікативного простору між вихователем та вихованцями – організація самопідготовки обов'язково передбачає створення комунікативного простору між усіма учасниками цього процесу, який сприяє якісному виконанню домашніх завдань учнями, жвавому обговоренню результатів їх виконання і своєчасної корекції можливих помилок та подоланню труднощів;

– успішність та позитивність самостійного виконання домашніх завдань вимагає відбору таких завдань, які передбачають самостійність роботи учнів, при цьому рівень складності завдання повинен відповідати рівню розвитку навичок самостійної роботи колективу учнів (й кожному учневі зокрема) та рівню їхніх знань, що сприятиме формуванню позитивного ставлення до подальшого навчання і спонукатиме до проведення самостійних досліджень уже на якісно вищому рівні;

– індивідуалізація та диференціація самопідготовки молодших школярів – це принцип, що окреслює необхідність поділу, під час виконання домашніх завдань, учнів на групи за якісними показниками їхньої самостійності на кожному етапі самопідготовки та включає потребу врахування особливостей організації самостійної роботи сильних і слабких учнів, їхніх особистих навчально-пізнавальних інтересів;

– принцип творчої активності учнів забезпечує умови для оптимального прояву учнями пізнавальної та творчої активності у процесі виконання домашніх завдань через усвідомлення, вироблення вмінь і навичок та застосування їх у практичній діяльності, а також систематизацію знань необхідних для якісного виконання домашніх завдань;

– принцип активності та інтерактивності вихованців під час самостійної діяльності, тобто у процесі організації самостійного виконання домашніх завдань поступово має підвищуватися ступінь безпосередньої участі учнів у плануванні та реалізації того чи іншого навчального завдання, при цьому під активною позицією вихованця ми розуміємо його свідоме ставлення до виконання домашніх завдань; також школяр має право сам визначати методи роботи над завданнями та планувати графік їх виконання й повинен самостійно аналізувати отримані в процесі роботи результати; інтерактивність самостійного виконання домашніх завдань розглядається як здатність до колективної співпраці, створення тимчасових міні-колективів з більш-менш точно розподіленими ролями задля виконання того чи іншого завдання самопідготовки, що у комплексі сприяє кращому усвідомленню шляхів отримання та застосування знань;

– принцип оптимальності самопідготовки створює умови для використання таких видів, форм і методів виконання домашніх завдань, які сприяють швидкому зростанню якісних показників розвитку самостійності учнів за якомога коротший проміжок часу;

– принцип проблемності сприяє активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів, формуванню їх творчо-пошукових здібностей у процесі виконання домашніх завдань;

– урахування індивідуальних особливостей учнів у процесі самостійного виконання домашніх завдань – принцип, що забезпечує індивідуальний підхід до кожного з вихованців з урахуванням специфіки їхнього психологічного, фізіологічного, інтелектуального розвитку, що позитивно відобразиться на якості активної та організованої роботи під час самопідготовки й розвитку їх потенційних можливостей;

– принцип зв'язку теорії із практикою, навчання з життям окреслює єдність теоретичних відомостей та практичної значимості занять самопідготовки, обумовленість розвитку навичок самостійної творчо-пошукової діяльності суспільними процесами та формування внутрішньої потреби вихованців у її розвитку; формування особистості здатної до самореалізації у сучасному соціальному середовищі;

– принцип єдності освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання передбачає гармонійну реалізацію триєдиної мети у процесі формування навичок самостійної праці під час самопідготовки з більшим акцентуванням на цінності виховного аспекту;

– принцип взаємозв'язку класної та домашньої роботи – характеризує нерозривний взаємозв'язок самопідготовки з безпосередніми навчальними заняттями (уроками) та сприяє формуванню цілісної картини знань та міцних і фундаментальних практичних навичок;

– принцип конкретизації навчального матеріалу передбачає побудову структури заняття самопідготовки

таким чином, щоб активізувати увесь спектр дидактичних та методичних засобів для поглиблення знань та автоматизації умінь й навичок школярів з навчальних тем;

– самостійної навчальної діяльності учнів та доступного її рівня цей принцип є важливим для організації самопідготовки оскільки виконання домашніх завдань у групі продовженого дня не має мати характер списування, диктанту або дублювання від інших учнів, а навпаки має передбачати дотримання можливого рівня самостійності відповідно до можливостей учнів та їх знань;

– принцип раціонального дозування процесу виконання домашнього завдання акцентує увагу на тому, що ефективність функціонування самопідготовки залежить від методичної та структурної динамічності заняття, що також передбачає готовність до зміни стандартних форм організації самостійно діяльності учнів;

– принцип регламентування заняття самопідготовки є обов'язковим оскільки посилює дисциплінованість вихованців та сприяє раціональній організації виконання домашніх завдань власне для учнів, тим самим уникаючи перенавантаження та хаотизму в роботі;

– принцип педагогічної доцільності застосування засобів нових інформаційних технологій під час самостійного виконання домашніх завдань, регламентує цінність використання сучасних інформаційних технологій з метою оптимізації змісту, засобів, методів й організаційних форми самопідготовки, сприяючи полегшенню вирішення значно складніших, надзвичайно актуальних завдань методології самопідготовки, розвитку інтелектуального, аналітичного, творчого потенціалу особистості її критичного мислення, самостійності у засвоєнні знань, роботі з різними джерелами інформації;

– принцип забезпечення відкритості і гнучкості самостійного виконання домашніх завдань відображає урахування самостійного виконання домашніх завдань однак не знижує якості виконання домашніх завдань, та вимагає значних додаткових зусиль з боку вихователя для якісної індивідуальної роботи з учнем;

– принцип наочності, який сприяє формуванню більш точного уявлення про зміст домашнього завдання, слугує сполучною ланкою між конкретним матеріалом й абстрактним та дозволяє активізувати самостійну роботу вихованців за рахунок поєднання вербальних і невербальних засобів комунікації, дидактичних ігор, а також розвивати логічне мислення молодших школярів та їх компетентності;

– принцип співпраці передбачає реалізацію особистісно-орієнтованого навчання, тобто визнання людської гідності школяра, розуміння душевного стану в момент виконання домашніх завдань, заміна авторитарного стилю спілкування на демократичний (однак не ліберальний), стимулювання потреби самому виконувати завдання, а не чекати, коли виконає хтось, або підкаже вихователь; за таких умов підвищується самостійність і розумова ініціативність школяра значимість яких є актуальною і у конкретний момент і у перспективному розвитку дітей.

Висновки... Отже зазначимо, що за умови дотримання, у системі, виокремлених принципів організації самостійного виконання домашніх завдань молодшими школярами можна досягнути кращого та більш ґрунтовного засвоєння учнями знань з навчального предмету, конкретної теми, а також розвинути у вихованців такі риси характеру, як самостійність, цілеспрямованість, відповідальність за результати своєї навчальної діяльності тощо. У подальшому планується більш ґрунтовно проаналізувати зазначені принципи організації самопідготовки учнів молодшого шкільного віку та визначити умови її ефективної організації.

Використана література:

1. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках / Б.П. Есипов. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во Мин-ва просвещения РСФСР, 1961. – 239 с.
2. Максимюк С.П. Педагогіка : навч. посіб. / С.П. Максимюк. – К. : Кондор, 2009. – 670 с.
3. Харламов И.Ф. Педагогіка: учеб. пособие / И.Ф. Харламов. – [2-е изд., перераб. и доп.] – М. : Высш.шк., 1990. – 576 с.

Гаєриш И.И.

СУЩНОСТЬ ПРИНЦИПОВ ОРГАНИЗАЦИИ САМОПОДГОТОВКИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В СИСТЕМЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ГРУППЫ ПРОДЛЕННОГО ДНЯ

В статье раскрыта и проанализирована сущность принципов организации самостоятельного выполнения домашних заданий с учащимися младшего школьного возраста вне урочных занятий группы продленного дня. Обоснована необходимость и целесообразность их внедрения в практическую педагогическую деятельность. Определено влияние принципов организации выполнения домашних заданий на формирование навыков самостоятельной деятельности при самоподготовке.

Ключевые слова: *принципы, организация самоподготовки, принципы самоподготовки, реализация принципов самоподготовки, домашняя работа младших школьников.*

Havrysh I.

THE ESSENCE OF THE PRINCIPLES OF SELF-ORGANIZATION OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN IN THE FUNCTIONING DAYCARE

The article describes and analyzes the essence of the principles of independent homework with students of primary school age during extracurricular classes Daycare. The essence of the pedagogical phenomenon "principles of self-primary school children." The necessity and feasibility of their implementation in practical teaching activities. The following principles of

selfhomework: active, systematic and consistency, forming a friendly learning environment, posylnosti mode and flow process independent homework, open communication space between teacher and pupils, individualisation and differentiation of self junior school children creative activity of students activity and interactive pets, optimal self, problematic, taking into account the individual characteristics of students, communication theory with practice, study and life, the unity of educational, developmental and educational functions of teaching, self-learning activities of students, rational dispensing process homework, regulation of employment, educational feasibility of application of new information technologies, openness and flexibility of independent homework, classroom relationships and homework, educational material specification, visibility, collaboration. The influence of the principles of homework on the skills of independent activity in the self.

Key words: *principles, self-organization, self principles, the implementation of the principles of self, homework younger students.*

Подано до редакції 18.04.2016.

УДК 373.51:371.386(045)

© 2016

Фасоля О.І.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ СІЛЬСЬКОЇ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ ПО ФОРМУВАННЮ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті розглянуто специфіку роботи вчителя сільської профільної школи по формуванню екологічної вихованості старшокласників.

На підставі існуючих нормативних документів визначено мету та принципи профільного навчання, встановлено специфічні чинники, які має враховувати вчитель при організації профільного виховання, виділено дефініції означеної проблеми.

Доведено, що зміст профільних предметів реалізується через варіативну складову, провідною формою якої є курси за вибором, а їх основними функціональними типами – предметно-орієнтовані, міжпредметні та курси прикладного характеру.

Встановлено рівні опанування змісту предметів екологічного спрямування (рівень стандарту, академічний рівень і рівень професійної підготовки); охарактеризовано сукупність предметів, які забезпечують екологічний напрям (базові загальноосвітні; профільні; курси за вибором).

У роботі також запропоновано специфічні форми організації навчального процесу в умовах профільного навчання.

Ключові слова: *екологічне виховання; зміст профільних предметів; особливості роботи; профільна школа; формування.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Одним із стратегічних напрямів розвитку сучасної системи освіти в нашій країні є формування екологічної культури особистості, виховання у кожного школяра позитивного ставлення до навколишнього світу. Ось чому таким важливим є формування емоційно-етичного, духовного світу людини, де переважає почуття співпереживання до всього живого.

Оскільки екологічна освіта і виховання мають безпосередній зв'язок з процесами державотворення та національного відродження України, завдання школи, виховання полягає в тому, щоб формувати у підростаючого покоління вміння та навички мислити і діяти по новому, з почуттям екологічної відповідальності. А це можливо лише за умови переорієнтації кожного вихованця на самопізнання, саморозвиток, самореалізацію й самостійність.

Виходячи з цього, у відповідності з сучасними педагогічними знаннями діагностики екологічної вихованості школярів будується в логіці оновлення методології використання результатів виховання. Специфіка підходу полягає в тому, що екологічне виховання розглядається як психолого-педагогічний процес, покликаний сформувати у школярів емоційно-моральне виховання екологічних проблем, готовність до еколого-компетентних поступків, почуття відповідальності за стан навколишнього середовища, які проявляються як в намаганні до активної екологічної діяльності, так і в мотивації щоденної поведінки

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Існуюча джерельна база з проблеми екологічного виховання школярів представлена різноманітними підходами. Для нашого дослідження цінними є праці науковців, які досліджували теорію та методику виховання: Ю. Бабанського, П. Блонського, Н. Болдирева, Й. Гербарта, С. Гончаренка, Н. Гончарова, Т. Ільїної, Ф. Корольова, А. Макаренка, І. Мар'єнка, І. Огороднікова, М. Пістрака, В. Сластьоніна, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Г. Щукіної, М. Ярмаченка та ін. Значний вклад у розвиток теорії методів навчання на сучасному етапі внесли А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Бондар, М. Верзілін, Є. Голант, М. Данилов, Б. Єсипов, М. Лернер, В. Онищук, М. Скаткін, В. Паламарчук та ін.

У сучасній педагогіці обґрунтовано аспекти становлення та розвитку теоретико-методологічних основ загальної екологічної освіти та виховання (А. Захлебний, І. Зверєв, А. Некос, В. Сенкевич, Г. Сікорська, І. Суравєгіна, О. Шевяков та ін.). Проблеми екологічної освіти в Україні висвітлено в роботах Г. Білявського, В. Борейко, Г. Бачинського; питання формування екологічного світогляду майбутніх учителів у процесі екологічної освіти й виховання розглянуті Г. Пустовітом, С. Совгірою, А. Федоруком, та ін.; формуванню відповідального ставлення молоді до навколишнього середовища приділили значну увагу Л. Білик, Н. Неграца, Н. Пустовіт, С. Сапожніков, Н. Чернова та ін.; рівень екологічної культури та екологічної свідомості був об'єктом дослідження